

Зрошення пустелі

Про книгу

На безіменне місто сучасної європейської країни без оголошення війни падають перші ворожі бомби, і Європа нагло прокидається від свого безпечного сну. Люди стають «самі собі чужі», а культура й наука поступово мілітаризуються і пристосовуються до потреб новоствореної армії. Цей час неочевидних змін геть неслухний для амбітного археолога Тіля та його студентки Персефони, які шукають посеред пустелі могилу прадавнього короля. Поки вони розкопують місце його поховання, їхні сучасники, глухі до голосів померлих, риють окопи і нові могили. Втім, війна точиться і в стосунках самих шукачів старовини. Адже вони прагнуть радше не історичної правди, а слави – тієї влади над світом слова, завдяки якому переможці переписують свідчення переможених і вкарбовують себе в палімпсест історії.

Петер Мариус Гуемер

ЗРОШЕННЯ ПУСТЕЛІ

Переклад Ганни Гнедкової

*За підтримки Федерального міністерства культури, мистецтв,
державної служби та спорту, Австрія*

 Federal Ministry
Republic of Austria
Arts, Culture,
Civil Service and Sport

Peter Marius Huemer

DIE BEWÄSSERUNG DER WÜSTE

SISYPHUS

Петер Маріус Гуемер

ЗРОШЕННЯ ПУСТЕЛІ

З німецької переклала

Ганна Гнедкова

ЛЬВІВ

УДК 821.11

Г-93

Петер Маріус Гуемер

ЗРОШЕННЯ ПУСТЕЛІ

Роман

З німецької переклала Ганна Гнедкова

Перекладено за виданням:

Peter Marius Huemer

DIE BEWÄSSERUNG DER WÜSTE

ISBN 978-3-903125-20-9

© *Sisyphus 2017*

На безіменне місто сучасної європейської країни без оголошення війни вороги скидають перші бомби, і Європа нагло прокидається від безпечного сну. Люди стають «самі собі чужі», а культура й наука поступово мілітаризуються і пристосовуються до потреб новоствореної армії. Цей час неочевидних змін геть неслухний для амбітного археолога Тіля та його студентки Персефони, які шукають посеред пустелі могилу прадавнього короля. Поки вони розкопують місце поховання, їхні сучасники — глухі до голосів померлих — риють окопи і нові могили. Утім війна точиться й у стосунках самих шукачів старовини. Адже вони прагнуть радше не історичної правди, а слави — тієї влади над світом слова, завдяки якому переможці переписують свідчення переможених і вкарбовують себе в палімпсест історії.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

© Peter Marius Huemer, 2017

© Ганна Гнедкова, український переклад, 2020

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2020

ISBN 978-617-7654-31-4

Це спогад про те, що колись ми були королями.
Невідоме джерело

Пролог

В останній день лютого, коли сонце нерішуче показало своє заспане опухле обличчя, напевно, вперше за цей рік — рік бомб і гранат, перевезень полонених іржавими рейками із заштореними вікнами, біженців у потягах, за якими тягнеться сморід фекалій і розпаду, — сотні студентів і професорів зібралися в центрі університетського двору. На цьому місці, яке раніше давало їм змогу насолоджуватися сонячними променями, побіжним теплом і світлом, тепер вони зі штовханиною та стусанами боролися за місце в тісній купі й намагалися втекти геть, аби лиш подалі від стін, що обвалювалися навколо них. Перше попередження про повітряний наліт прозвучало о пів на восьму й не викликало у студентів і викладацького складу нічого, окрім недовірливого знизування плечима, проте тоді, коли лише за кілька секунд колони залу й монументальні бюсти на вході та в атріумі захиталися під ударами важких бомб і ракет дальнього радіусу дії, будь-яку байдужість заступили страх смерті та недовірливий жах. Небагато людей відшукало шлях у підвал, чимало з них вибігло на вулиці, а решта залишилася в пастці двору й панічно відверталася від каскадів цегли з розваленого університету, в який відтепер не було вороття. Перше бомбардування протривало лише кілька хвилин, та, щойно пил припав до землі, зчинилися гвалт і справжній хаос. Люди виявили, що перебувають усередині сплющеної монументальної споруди, цієї сцени загибелі, і вся пишнота мармуру, вся старовина високих стель, уся велич увічнених пам'ятниками видатних людей зійшли нанівець. Оточена пораненими, скривавленими і зневіреними, Персефона стала на коліна й охопила руками голову так міцно, немовби плоть її рук

могла її якось захистити. Засипані пилом очі Персефони не розрізняли нічого, окрім тіней, окрім смерті чиїхось фігур, які підкошувалися, падали й уже не підводилися. Вона осіла на землю, схрестила ноги й не наважувалася підняти руки чи поворухнути пальцем, навіть відкрити рота, аби звести дух. Вона кашляла: на її язика лежав цемент, на голій шкірі — гранітна крихта й уламки мармуру. Ударною хвилиною їй розірвало сукню. Вона прикрила свою заюшену кров'ю наготу важкою репнутою шкіряною сумкою. Кров була переважно не її, проте з подряпини під оком Персефони стікала тонка цівка вниз по губах та підборіддю і потрапляла до рота. Металевий присмак грубо здушив її, досягши піднебіння, і змусив судомно хапати повітря.

* * *

На зміну гомону прийшло глибоке мовчання. Місто охопив німий жах, здавалося, воно затамувало подих, як потопельник у відчайдушній спробі зберегти останній кисень у легенях. У вулицях, його артеріях, застигла кров, серцебиття урвалося, нерви оголилися. Світ виснажувала не кров із ран: він мовби задихався в гарячій пилюці зимового полудня.

Персефона чекала, що її порятують. Хтось мав прийти, підняти її з цього бруду, з цього звалища, і забрати з собою, привести до безпечного місця, де її полікували б, але спливали хвилини, спливла година, ставало холодно і темно, а ніхто не приходив, усі тільки йшли геть. Персефона була сам на сам із трупами і зі своїми думками, які, ледве чуті нею досі на тлі скарг поранених, тепер верталися. Безсумнівність спасіння, зцілення поволі танула натомість зароджувалося гірке розуміння, а будь-яка певність змінилася страхом, що сповнює ту, хто не знає, куди їй слід

іти, чи вона взагалі здатна іти, чи вона ще живе, а чи вже померла. Страхом, адже вона не знає, адже вона нічого не може знати. Тож Персефона зосталася й втупилася поглядом у хмари в спробі розгледіти крізь них сонце. Проте дівчина просиділа тут так довго, що воно вже відвернулося від цього дня, занурившись за горизонт. Замість сонця перед її очима зблиснули перші зорі, чужі сонця і місяць, який примушував себе дивитися.

Місяць не відвертався. Його втомлений погляд розрадливо лягав їй на обличчя. Холодне місячне світло — їй на рани. Спи, неначе радив він у голос, спи, дитино. Насправді ж довкруг неї панувала мертва тиша.

Персефона поринула в забуття, її тіло знесилено лягло поміж мерцями — спочити серед понівечених гранітних облич відомих чоловіків, і ревіння нового сигналу тривоги перенесло її в ніч. У ніч бомбардувань. У довгу, безмісячну, вогненну темінь, у безсилля, подібне до її власного.

* * *

Тільки на ранок світ прокидається. Ніч — царство сну, і все спить, щоби поменше відчувати. Екрани у вітринах і вітальнях, до яких іще постачають струм, посилають аналогічну анестезію, снодійний білий шум, веселку тест-таблиці або цифрову чорноту. Цього ранку люди юрмляться на вулицях у пошуках відповідей і допомоги, а також надії; газет немає, замість оголошень — офіційна мовчанка. Триває війна, і ніхто не знає, чому. Протягом усього дня зовсім не виють сирени, не гарчать бомбардувальні ескадрильї, по всьому місту не чути жодного пострілу. Тож телевізори знову вмикаються. Двірники починають замітати сміття. Поштар — розносити листи. Бездоганно вбрані кореспонденти повідомляють про підступний напад...

Увесь світ віднині розколовся, мов тріснуте люстерко, що його скалки по-різному віддзеркалюють те саме світло. Ніхто не сміє все-таки спитати, чому. А втім, відповідь не забариться надвечір, і приймуть її по-різному: хто кивне, хто заволає, хто розлютиться. Спецвипуск у газеті, в усіх газетах. Зародок.

Перші переселенці залишають місто вже надвечір. Самі собі чужі. За кордоном цієї країни, десь-інде, на відстані сотень миль, двійник вбудовує в свої новини підслухані слова, надаючи їм протилежного сенсу. Людство снить. Прокидаються демони страху. Справжній тільки сон Персефони.

Вона пробудилася на другому тижні війни, коли смерть уже сиділа при столі, неначе давній знайомий, а молодь більше не виходила на вуличні протести: майже всіх вивезли, а ті, хто лишився, не мали сил на спротив. Якби Персефона визирнула за вікно, то й не збагнула б, що в країні війна. Наближалася весна, і дівчина лежала в білій теплій постелі. Надворі починало сніжити.

ЧАСТИНА ПЕРША

На лекціях д-ра Тіля завжди панувало заціпеніння, яке він свого часу сприймав за свідчення шани й поваги до його обізнаності, аж поки студентів виказало глибоке зітхання і хтось у першому ряду позіхнув. Їм було нудно, він був нудний, але тільки для першокурсників, у яких уже роками веде цей базовий курс. Вступ до давньої історії, а по обіді — вступ до археології. Він був свідомий того, що не розповідає нічого цікавого, нічого такого, що ця юнь перед ним, яка під час його лекції думала вже про наступний предмет, не могла б почерпнути з якоїсь книжки, та наразі йому це було байдуже. Вони приходили тільки тому, що д-р Тіль завжди відмовляв студентам у матеріалах лекцій, хоча міг би продиктувати їх уже з голови. Ішлося не про ледачість чи зловмисність, радше про звичайне марнославство. Якщо він і має стовбичити тут щотижня, повторюючи ті самі заяложені, висмоктані з пальця, безліч разів читані й перечитані основи, то бодай перед залом, повною студентів, щоб ті за його знання хоч чимось йому віддячували, принаймні виповзали з ліжок. Диктофони на його лекціях були суворо заборонені. Якби змога, він заборонив би студентам і ділитися конспектами. Отож Тіль стояв перед ними, вікна були зачинені, й нестерпна спека, а також суміш випарів тіл ста п'ятдесяти слухачів і легкого алкогольного штину — понеділок, як-не-як, — змушували його прискорити темп свого викладу. Обрида, відразу до цих безнадійних нездар, жоден із яких, якби це від нього залежало, не випустився б із університету, охопили його так, що він заговорив із незвичним для себе поспіхом. Пару закінчив на п'ятнадцять хвилин раніше. Геть, геть із цієї смердючої парильні. Тіль ненавидів своїх учнів, що

знуджено позіхали йому в обличчя, жили своїм життям і хотіли дрімати, а не вчитися. Він питав себе, скільки днів іще лишилося чекати, перш ніж йому нарешті дозволять повернутися назовні, туди, де можна вивчати покійників — і князів, і рабів, серця яких давно зупинилися. Вони були йому миліші за будь-кого з цього жахливого міста. Його слухачі зітхнули з полегшенням і отямилися від своєї летаргії. Тіль чкурнув повз них, проігнорував чиясь запитання і захряснув за собою двері. Тепер швидко за ріг, у ліфт. Зненацька чиясь рука міцно й вимогливо схопила його, повертаючи втікача назад.

— Тілю! Та постривайте хвилю!

Навіть не озираючись, Тіль почав інстинктивно вивертатися й висмикувати руку.

— Та куди ж ви? Мені конче треба з вами побалакати, і справа не така вже й другорядна. Друже мій, ідеться про вашу роботу. Приділіть мені кілька хвилин, якщо я вас, звісно, не відволікаю від чогось важливішого.

Тіль подивився на руку, що його тримала, відтак підвів погляд. Він очікував побачити чиясь чуже або призабуте обличчя, пику якогось співробітника або студента. Ректор Пут'єр, рославий, рано посивілий фізик; вугрі та зморшки біля губ додавали йому віку, хоч він, імовірно, не був аж такий старий. Схилившись уперед до Тіля, нижчого за нього майже на півголови, і спершись на гладенький чорний лакований ціпок, навряд чи йому потрібний, ректор спокійно й упевнено усміхався Тілю. Доктор відступив на крок, опустив очі долі й покwapно вибачився, старанно добираючи ввічливих слів. Мовляв, він лишень поспішав до туалету.

— Тоді приходьте пізніше. Я буду в своєму кабінеті й чекатиму на вас, але не надто довго, — він простежив очима за Тілем, відтак затис свого ціпка під пахвою й попрямував назад до сходів.

Тіль передумав щодо ліфта. Путьер спантеличив його. Не те, щоб Тіль не вмів спілкуватися з людьми, навпаки, він міг бути доволі приємним співрозмовником, коли того бажав і коли очікував на бесіду, проте щойно думки йому заносилися деінде — і тепер розлетілися навсібіч, мов зграйка сполоханих голубів. Він мусив присісти ненадовго, скориставшись напівтемрявою підвальних сходів, перш ніж рушити далі. Тіль заніс свою сумку до кабінету, розклав речі на столі й знову вийшов за двері. Він намірявся вже піти додому, але вказівник — легко помітні жовті літери на блакитному, — за яким орієнтувалися відвідувачі у пошуках дирекції або будь-якого іншого кабінету, нагадав йому про справу. Таблички провели його від сходів до сходів, іще на півповерху вгору, відтак зміястим коридором, викривленнями лабіринту, яким була ця безліч разів ремонтвана, модернізована й перепланована будівля, і врешті на піддашся, в приміщення адміністрації. Кілька днів тому в пошкодженому цвіллю даху прорізали панорамне вікно, крізь яке пробивалося світло навіть за цієї хмарної погоди. Секретар попросив його почекати недовго: в ректора нарада. Тіль затулив очі від променів паперами, які прихопив із собою. Він ніколи не брав додому багато роботи, але ці сторінки хотів прочитати до завтра. Одна студентка вмовила його подивитися її письмову. Цей небажаний обов'язок душив його, ледь не ставав посеред горла, і він проклинав власну слабкодухість. Слід було ввічливо, але твердо відхилити прохання, та він відволікся на щось, як завжди з ним траплялося у цім коридорі, був украй неуважний, до того ж дівчина була гарненька. Вона пахла дзвіночками й накручувала на палець темне пасмо, а коли заговорила, в її волоссі зблиснула біла шпилька. Дівчина обдарувала його усмішкою, чарів якої була свідома. Тіль навіть не розчув її слів, лише покірно кивнув.

Це було нестерпно, адже все вказувало на те, що ним зманіпулювали, навіть якщо він не міг — і не хотів — опиратися маніпуляції.

Вона розчинулася в натовпі. Він поклав роботу в кабінеті й забув про неї аж до цього дня. Між тим вони домовилися, що завтра вона забере ці кілька сторінок, цю письмову роботу, — нічого видатного, припустив він одразу, — і обговорить із ним, а він їх навіть не гортав. Дорогою з університету він подумав би ці сторінки, скинувши з серця камінь цієї обтяжливої обіцянки. Він розраховував, що не надто заглиблюватиметься в подробиці. У пам'яті Тіля не збереглося її обличчя — тільки дзвіночки, тільки весна. Він постановив собі не надто витріщатися на неї, коли вона прийде. Найліпше пригасити світло, залишити ввімкненою тільки лампу на столі. Йому вистачить і аромату. Вона для нього — табу, але ж вдихати запах — не злочин. Може, він також зустрічався б із нею серед юрби. Торік одного його колегу відправили у вимушену відпустку через недозволений зв'язок із асистенткою. То був огидний, потворний стариган, що не пропускав жодної спіднички, але поважний дослідник. Наразі він повернув собі посаду, та Тіль вважав пропущений робочий час значною втратою. У віці цього дідугана не відаєш, чи прокинешся наступного ранку. Зрештою, може, й на краще, ба навіть необхідно, щоб такі, як він, зникали час від часу, звільняли насиджені посади й давали дорогу інноваціям.

Перед тим, як Тіль вийшов із університету, ректор повідомив, що йому доведеться продовжити викладати, бо на фінансування його розкопок не було грошей. Він може й надалі нудьгувати з першокурсниками й нидіти над прогнилими картами та звітами. Адже дослідження можливі й у такий спосіб. Наступного семестру до нього, можливо, навіть приставлять асистента.

— Зрештою, хіба ви не застарий, щоб копирсатися в ямах? Намети та пронизливо холодні ночі у зруйнованих містах — то все ж для молоді. Натомість чоловікам нашого віку личить доручати це комусь іншому. Ми керуємо, — тут ректор тицьнув себе пальцем у груди, — ми навчаємо.

По цих словах він відкинувся на спинку гігантського офісного крісла, кивнув Тілю на двері й відвернувся до нового вікна на даху.

* * *

У підвальній квартирі, двокімнатній, півстолітній, у будинку на одному з пагорбів міської околиці, де, відділені лише стінами й водночас безмежно далекі від справжнього життя і справжнього світу, туляться, немов у родинному мавзолеї, тисячі людей над і під тобою, на шпалерах іще затримався останній подих померлого. Д-р Тіль отримав її у спадок: колишня квартира домоврядника, житло його батька. Батько вже давно помер, повільно задихаючись у порожній і запилюженій квартирі, вражений тяжкою формою раку гортані. Його син дізнався про це лише кілька тижнів тому з листа від нотаріуса.

Тіль залюбки перебирав у голові такі історії, історії смерті, розмірковував про те, як, чому й коли. Ще дорожчі йому були, втім, мерці, які пішли з життя вже давно й мовчали про це, коли був простір для загадки, до якої він міг би підшукати ключа, не так, як отут: лише одна відповідь, один поліцейський звіт, одна експертиза, один заповіт. Трагедія була ще трагічнішою, коли на її пояснення пропонували винятково одну правду. Якщо Тіль достеменно знав, за яких обставин розбили вазу, виготовили посмертну маску чи вбили принцесу, якщо ніхто й ніщо не суперечило його правді, це викликало в нього непідробну скорботу.

Його батько сконав нудно й офіційно. Нема про що здогадуватися, нічого дошукуватися або визначати. Це тіло, як і сам старий, не дозволяли видобути з себе сенс, а отже, були вкрай нецікаві. Д-р Тіль повернувся сюди з неохотою. Його знадила ціна оренди, відтак він опинився в полоні довгострокового договору. У цьому місці, у напівсвіті, занепадому, та все ж дешевому й прийнятному для життя, Тіль вечеряв над розгорнутою мапою — копією сувою третього століття, яку знайшов поміж своїх записів. Він цілковито поринув у спогади про ліпші дні, про велике поховання, про сонце на гірському гребені; він бачив спалахи розбурханого моря фотокамер, чув гелготання репортерів, перед якими витягували на світло артефакт за артефактом, вази, урни, золоті прикраси і врешті саркофаг.

Того самого вечора Тіль летів на батьківщину переможцем, і в його хребті бриніло відлуння їхнього подиву. Воно ширилося в ньому, підганяло його вперед через грозові хмари, крізь які вони пролітали. Увесь світ, навіть небо були схвильовані його знахідкою. Не встигли вони розкласти знайдене по важких скринях, аж раптова літня злива змусила їх прискорити від'їзд. Д-р Тіль більше ніколи не тримав у руках жоден із цих скарбів. Йому відмовили у фінансуванні на дослідницьку поїздку, інакше він знайшов би те, що шукав. Тим часом іншим випало насолоджуватися блиском слави за зроблені там відкриття. Натомість ім'я Тіля загубилось у списку учасників розкопок. За кілька років повіринали гучні дослідження й чужі імена. Згадка про піднесення та гордість звикло змінилася розчаруванням і гнівом, і він скинув мапу на підлогу, відтак підняв її, розірвав на шматки і знову жбурнув подалі від себе.

За розхитаною дошкою у стіні над ліжком — його схові якраз на такий випадок — чекала пляшка рому, найдешевшого з тих, що тут продавали. Завтра він збирався

обміркувати свої помилки: і давно минулі, і ті, яких припустився сьогодні. Тож він напився до нестями й прокинувся рано-вранці на килимі, серед уламків ночі. Із прочиненого вікна пахло крижаною зимою. Приморозки. На його долоні запеклися темні блискучі плями крові та рому, сумка розпанахана, речі розкидані по кімнаті, знепотрібнілі, застальцьовані, пожмакані. Більшості доведеться позбутися. Реферат юної студентки, досі не прочитаний, відволіче його від почуття сорому дорогою в університет.

Він намірявся зробити останній ковток рому, та виявив, що пляшка розбита. Понишпорив у своїй схованці за дошкою, але там було пусто. Нарешті пусто. Може, він туди більше ніколи нічого не поставить. Аякже, ніколи. Він збрехав сам собі, пообіцявши це вголос, так ніби не сам у кімнаті, між тим уже розмірковував, чим надвечір заповнить цю діру в стіні.

Настав другий тиждень березня, минуло чотирнадцять днів із ночі бомбардувань, і рани міста почали поволі вкриватися гнійними струпами. Біль і страх не забули — їх витіснили й закопали, вжививши в їхній ґрунт насінину спротиву й національної гордості. Військові дії вже на другий день віддалилися, від бомбардувань більше не застерігали. Пробуджена країна і її союзники кинулися у всепоглинному гніві й ейфорії початку війни в далекі поля й немов за одну ніч прокопані траншеї, і відтоді бої перетворилися на щось непомітне й абстрактне для тих, хто zostався.

Персефона довго роздивлялася й досі присипаний снігом внутрішній двір крізь матове скло вікна й питала себе, який із вигляду істинний світ. Вона цього більше не відала. Вона забулася, вона все забула, геть усе, що колись було. Вона бачила тільки сонце, що відверталось, і місяць,

що лишався. Сонце зрадило їх усіх, і місто мерзло навесні. Дні Персефони спливали самотньо. Мати лише раз навідалася до неї й швидко зчезла знов, переконавшись, що зі здоров'ям доньки все більш-менш гаразд.

Я сиділа коло тебе майже щодня, вигадувала мати. Мабуть, ти прокинулася якраз тоді, коли мені довелося вирушити додому, подалі від міста, побути серед лісів і долин. Розумієш, усе пішло шкереберть. Насіння згнило. А погода. В усьому винна погода, винне небо, аж ніяк не людство, набрехала вона їй у живі очі й покинула доньку. Персефона не наважилася щось питати, їй кортіло кричати, плакати, жалітися, проте її матір — і вона знала це — нездатна це зрозуміти. Опануй себе врешті, принаймні, ти ще жива. Може, чула про старшу кузину? Потворний шрам на обличчі. Порівняно з цим прокуняти пару тижнів навіть незле.

Персефона молила її відпустити, заклінала дозволити їй нарешті піти, бо ж ця біла пуста кімната і безживний сад за вікном, здавалося, не розповідають, точнісінько як її матір, нічого, крім брехні. Вона мусила потрапити до руїн. Мусила побачити їх на власні очі. Інакше не повірить. А потім, переконавшись, потім, може, рушить далеко звідси. Хоч вона й любила рідні краї, тут, імовірно, годі сподіватися лінивих теплих вечорів під вільними небесами на березі річки або безтурботних прогулянок. Не буде більше ні прогулянок, ні теплих вечорів.

Цієї миті, сповненої невизначеності й нетерпіння, на порозі з'явився, злегка накульгуючи й зігнувшись, якийсь чоловік. І майже нечутно, немов тінь з учорашнього видіння, прослизнув до кімнати. Відколи вона опритомніла, їй часто снівся д-р Тіль. Вона була певна, що його забрав вогонь бомбардувань. Відсутність звісток або візитів лише підтвердила її здогади, пояснивши їй те, чому він так

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ